

LEN TA ORAIN

ANDRE Prudenchí ez da gaurko eguneko aurrerapenen zale. Lenago ziran gauzak, lenago. Orain.... ¿gezurra besterik bai aldago bada? Ala diyo itzetik ortzera.

Donosti onetan len jaten zan arraya ta orain jaten dana, ez dira berdiñak. Denbora bateko mandazaiak etzuten eramango orain emengo aberats askoren echeetan jaten diran arrai batzuek.

Onek erakusten digu lenago bertarako charra zan airraya mandazai-yakin erbesteetara bigaltzen zutela. Orain berriz ichasotik datorren onena arrapazka daramate trendi beterik ta charrena guretzat gelditzen da.

Ez dakit erbesteetan chandaketa onek asko poztu ote dituen edo ez; bañan andre Prudenchí oso asarre dagola, ta andre Prudenchí'rekin beste zenbait geyago ere bai.

Lenago mandazaiakin bigaltzen zan arraya, gain gañekotzat edukitzen zuten erbestetarrak. Emengoa baño obea zala esaten zuten. Emengoa lela, geza izaten zala, ta angoa berriz gaziya baño minkots obeto. Ta zenbat geyago iraun orduban ta minkotsago arkitzen zan.

Orain ere azkeneko au berdín gertatzen da, baña minkotsak geyago dira emen gelditzen diranak erbestera bigaltzen diranak baño.

Ez dute orain esango, emengoa minkotsa dalako, berena baño obia danik; naiz lela ta geza izan ondo gogotik jaten dituzte arrai ozpilak.

Orrela marmarizoan aditzen da beti andre Prudenchí. Egiya da askoren iritzian emakumeen marmarizoa, umeen negarra ta gizasemeen zigarro erretzia gauza bera izan biar dutela: bañan nola nai dala ere andre Prudenchí oso ernegatuba dago oraingo chandaketakin.

Illoba bat badu, berriketalari bikaña. Oleskaritzako a zer mutilla bost biatzian. Ziyo ta ziyo aditzen zayo isebari ta askotan esaten diyo:

—Gauzak ez dira beorrek uste duben bezela chandatu, beorrek

uste duben baño geyago chandatu dira. Lenago ichasotik Donostira arrayak ekartzen ziran ta emendik erbesteetara mandazaiyakin bigaltzen zituzten. Orain ichasotik lurriñontzi edo baporietara jasotzen dituzte lenbizi, ta andik Donostira ekarri. Beaz Donostiya orain lenago erbesteak bezela geditu da.

—Ongi ari aiz ortan. Gaurko Donostiya erbeste dala esan leikek. Etzeukak beñepin lengo antz aundirik.

—Orrengatik bada jaten dira orain, lenago erbesteetan jaten ziran bezelako arrayak, gaziyak, minkotsak.

—Ez beintzat chalupetan ekarri oi ziran bezelako legatz trontzo ederrak. Orain Donostiyan izango dituk ibil-toki ederrak, jauregi apañak, bañan arrai ustelak ere bai ugari.

—Bigarren eskutik arraya artzen degulako.

—¿Eta erbestetarrak zenbat garren eskutik artzen dizkitek bada?

—¿Ez daki bada onera ekarri baño len arraya lurriñontzi edo baporian egoten dala?

—Bai, ta lurriñontzi opetan negua igaro ondoren, onera etorri ta gañian daudenak, azkena arrapatuak erbesteetara bigaldu; ta azpiyan ondo onduan, eguarriyak, inauteriak eta garizuma igaro dituzten arrai zar ustelak errirako utzi. Ago isilik. Ez zioztikan orrela oitubak lengo donostiar zarrak. Orainguak berriketa, ichura, gezurra besterik ez darabilzute.

—Ez dit ordia ukatuko lenagoko aldian diru asko dagola orain Donostiyan.

—Bai baña lenago, oraingo diruaren erdiyakin, arrai ederra jaten ukan, baña orain aberastasun guziyakin arrai ustela.

Orrela aritzen dira iseba illobak ziri batek eta ziyo bestiak.

Ez dirudi besterik, illobari ederetitzen zaizkala isebaren marmarisoak.

Askotan illobak berak sortzen dizkio ez ta bairako bideak.

Lengo egun batian esan zion:

—¿Bai al daki, iseba, X.^{en} jatechean zer gertatu dan?

—¿Uste al dek zuben ardantegi zulo ta zurrut-tokietako berri ba dakitala? Ez eta jakin nai ere.

—Bada, ontzi-gizon ingelestar bat aparitan ari zan, deitu zion neskaleari ta esan zion: «egazti onek ustel usaya dauka». «Ez jauna, erantzun zion neskachak, aldameneko ori jaten ari dan legatzaren usaya da beorrek usaintzen dubena».